

سخن دبیر مجموعه

مجموعه کتاب‌های مبادی مباحث کارشناسی طراحی گرافیک در ارتباط تصویری بر اساس مباحث آموزشی در سطح کارشناسی این رشته تهیه شده‌اند. نام مجموعه بر اساس نگرش کلی‌ای است که در تألیف و انتشار آن‌ها مد نظر بوده است؛ بدین معنی که مؤلفان، شیوه طرح موضوع در این سطح را با ساختاری منضبط، سرآغاز کار قرار داده یا به عبارت دیگر، مبادی مباحث تلقی کرده‌اند. زیرا با این‌که بیش‌ترین مباحث سال‌هاست سرفصل درس‌های معلمان و اساتید با تجربه رشته طراحی گرافیک در آموزشکده‌ها و دانشکده‌ها بوده، و ترتیب و مدت زمان ارائه آن‌ها در طول هر دوره آموزشی مشابه، کم‌وبیش یکسان بوده است، ولی از این دوره‌ها و کلاس‌ها تقریباً هیچ جزوه درسی، تمرین‌های نمونه یا مستنداتی درباره شیوه آموزش در دست نیست. از این‌رو این مجموعه بر آن است که علاوه بر ارائه اصول اولیه و محتوای مباحث طراحی گرافیک در ارتباط تصویری با ساختار آموزشی مناسب، راهنمایی برای معلمان و اساتید جوان‌تر امروزی و نیز هنرجویان و دانشجویان آن‌ها باشد، تا روحیه جستجوگری و انگیزه فراگیری در میان آن‌ها تقویت شود. تنظیم و تألیف متون به‌گونه‌ای است که هر کتاب برای عموم علاقه‌مندان، هنرجویان و مدرسان این رشته، کتاب آموزشی و راهنمای مفیدی باشد. به این منظور برای استفاده مؤثرتر در پایان هر بخش، تمرین‌هایی به صورت نمونه آورده شده است.

تفاوت بنیادی کتاب‌های این مجموعه با سایر کتاب‌های این رشته در این است که مباحث و دیدگاه‌های معمول یا سنتی آموزش طراحی گرافیک بازنگری شده و با توجه به نیازهای روز تدوین شده‌اند و عنوان‌هایی جدید و برخاسته از گرایش‌ها نو در تخصص و حرفه طراحی گرافیک نیز به آن‌ها افزوده شده و تألیف و تدوین آن‌ها بر اساس شیوه‌های تدریس امروزی نهاده شده است. بسیاری از نویسندگان این کتاب‌ها علاوه بر پیشینه اشتغال موفق در حرفه طراحی گرافیک، مدرس همان مبحث در مراکز آموزشی نیز هستند.

هدف این مجموعه، افزودن دانش نظری اولیه و نیز مهارت‌های کاربردی دانشجویان طراحی گرافیک و علاقه‌مندان است. به این منظور در نظر است به تدریج کلیهٔ درس‌های پایهٔ رشتهٔ طراحی گرافیک منتشر شود. مهم‌ترین مباحث این رشته با توجه به نیازهای روز جامعه و تخصص‌های در حال گسترش عبارت‌اند از: طراحی خط، نوشته و فونت فارسی، صفحه‌آرایی و کتاب‌آرایی، تجزیه و تحلیل آثار گرافیک، رنگ و ترکیب‌بندی رنگ، طراحی نشانه، طراحی هویت جامع بصری، طراحی پوستر، بسته‌بندی، گرافیک محیطی، طراحی گرافیک برای تبلیغات، طراحی گرافیک در فضای مجازی، تاریخ گرافیک ایران و جهان، که بر حسب گسترهٔ موضوع ممکن است هر مبحث بیش از یک کتاب را به خود اختصاص دهد.

سپاسگزاری

شکل‌گیری این مجموعه به صورت حاضر بدون ابتکار، پیگیری و پیشقدم شدن انتشارات فاطمی که کلیهٔ امکانات آماده‌سازی، تولید و نشر خود را در اختیار آن گذاشت ممکن نبود و چه بسا همچنان به صورت آرزویی در ذهن مؤلفان آن باقی می‌ماند. و نیز توجهات خاص آقای فرید مصلحی مصلح‌آبادی به عنوان سر ویراستار و سرپرست بخش نمونه‌خوانی و تصحیح که یک متن‌ها را بارها با شکیبایی و دقت از نظر گذراندند، به طوری که روانی و سهولت در خواندن متن، همراه با حفظ شیوهٔ خاص بیان هریک از نویسندگان، در خور قدردانی و سپاس بسیار است.

مسعود سپهر

فهرست

مقدمه | ۹

سیستم پذیرش تصویر | ۱۱

ساز و کار چشم | ۱۱

فصل اول: بیان تصویر در گرافیک | ۱۳

نگاهی به چند نمونه از نظریات مفاهیم | ۱۳

زبان و بیان عناصر تصویری در نشانه

سازمان ملل متحد | ۱۴

نشانه سازمان محیط زیست | ۱۴

پوسترهای لوبا لوکوا | ۱۵

پوستر شیگتو فوکودا | ۱۵

پوستر الکساندر فالدین | ۱۵

پوسترهای لکس دروینسکی | ۱۶

نشانه شهرداری اصفهان | ۱۸

نشانه راه آهن دولتی ایران | ۱۸

نشانه هواپیمایی ملی ایران (هما) | ۱۹

نشانه شرکت آی بی ام | ۱۹

فصل دوم: مرحله اول تمرین های تکنیکی | ۲۱

تحلیل ویژگی های ظاهری و باطنی عناصر

تصویری | ۲۲

مفاهیم ظاهری کبوتر | ۲۲

مفاهیم باطنی کبوتر | ۲۳

مطالعه جامع تکنیکی در ظاهر سوژه انتخابی | ۲۴

هندسی شدن فرم پرنده | ۲۸

مطالعه برش و جابه جایی ها | ۳۱

سایه ها، مثبت و منفی شدن فرم پرنده | ۴۹

فصل سوم: مرحله دوم تمرین های تکنیکی | ۵۵

تمرین تکرار پرندگان | ۵۶

تمرین تکرار پرندگان: سایه ها، مثبت و منفی | ۵۷

تمرین ارزش های خطی | ۶۰

تمرین مونتاژ عناصر تصویری دیگر با عنصر

انتخابی | ۶۴

تمرین استفاده از فضا و پس زمینه ها | ۶۹

تمرین نتیجه گیری و تحلیل | ۷۴

فصل چهارم: ویژگی های تصویر و

نمونه تمرین های دانشجویان | ۷۷

درباره ویژگی های تصویر | ۷۹

نمونه های تمرین های دانشجویان با عناصر

تصویری گوناگون | ۸۱

عنصر تصویری بدن انسان | ۸۴

عنصر تصویری چکش	۸۶
عنصر تصویری چنگال	۸۸
عنصر تصویری ساعت	۹۰
عنصر تصویری شانه	۹۲
عنصر تصویری صندلی	۹۴
عنصر تصویری عینک	۱۰۰
عنصر تصویری فیل	۱۰۲
عنصر تصویری کلاه	۱۰۶
عنصر تصویری لامپ	۱۰۸
عنصر تصویری ماهی	۱۱۴
تمرین نوشتن در مورد خصوصیات های	
مفهومی چند نتیجه از تمرین ها	۱۱۹
جمع بندی و نتیجه گیری	۱۲۵
گردآوری نتیجه های تمرین ها در قالب	
پورتفولیو (دفترچه)	۱۲۷

کتاب شناسی | ۱۳۱

مقدمه

مطالب این کتاب حاصل بیش از هفده سال کار و تجربه نگارنده در کارگاه‌های ارتباط تصویری با سرفصل‌های اصول تخصصی گرافیک و زبان و بیان تصویر در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد است. تمرین‌های این کتاب به‌طور مستقیم برای طراحی مواردی خاص نیست و در طراحی نشانه‌ها، طراحی پوستر، طراحی جلد کتاب، طراحی گرافیک محیطی و... قابل استفاده است، اما این تمرین‌ها می‌توانند برای حل مسئله‌های پیچیده‌ی دیزاین به دانشجویان و علاقه‌مندان گرافیک کمک کنند تا به کمک این شیوه بتوانند در بسیاری از گرایش‌های طراحی گرافیک از آن استفاده کنند. (دیزاین روند تمهیدات تکنیکی است که به‌صورت سازمان‌یافته و به کمک یک ایده، بتواند نتیجه مرتبط با کاربرد اثر را به‌محصول نهایی تبدیل کند.)

این تمرین‌ها روش جستجو کردن جزء به جزء را آموزش می‌دهند، توجه به جزئیات ظاهراً بی‌اهمیت را آموزش می‌دهند، و اینکه مفهوم فرم‌ها با کوچک‌ترین تغییرات، برای مخاطب تغییر می‌کند، و اینکه از مهارت‌های تکنیکی خود در جای درست استفاده کنیم. بسیاری از دانشجویان که این تمرین‌ها را انجام داده‌اند، بعدها اظهار داشته‌اند که چگونه نتیجه‌های این تمرین‌ها در بسیاری از پروژه‌های واقعی گرافیک به کمکشان آمده است.

بنیاد این تمرین‌ها بر مبنای فرضیه قدرت و توان تصویر در برقراری یک ارتباط موفق و مؤثر استوار است. پیام‌های تصویری جذاب گرافیکی همیشه در ذهن بینندگان می‌ماند و حتی آن گروه از عناصر نوشتاری که نمای تصویری به خود گرفته‌اند نیز معروفیت بیش‌تری پیدا می‌کنند.

دستیابی به نتیجه مطلوب به دو طریق امکان پذیر است: اول، مطالعه و بررسی کار طراحان بزرگ گرافیک جهان که در زمینه بیان تصویری در آثارشان به بهترین نتیجه‌های ممکن دست یافته‌اند می‌تواند کمک بزرگی به روش کار طراحی کند و دوم اینکه انجام دادن تمرین‌هایی مانند تمرین‌های این کتاب می‌تواند به صورت یک روش آزمایشگاهی و تجربی به ارزیابی و تحلیل نتیجه‌ها کمک کند.

امیدوارم مطالب و تمرین‌های این کتاب بتواند راهگشای دانشجویان و علاقه‌مندان باشد.

سیستم پذیرش تصویر ساز و کار چشم

با پیشینه تصویر آغاز می‌کنیم. افلاطون می‌گوید: «نخست، سایه‌ها و سپس بازتاب‌هایی را که می‌توان بر سطح زلال آب یا بر روی براق اشیا مشاهده کرد و تمام این بازنمایی‌ها که بازنمایی ثانویه‌اند، تصویرند.» سپس این سؤال را مطرح می‌کنیم که این بازنمایی‌ها یا تصویرها با چه سیستم یا ابزاری دریافت شده‌اند و در کجا موجب درک نهایی می‌شوند.

چشم عضو بارز اولین حس از حواس پنج‌گانه انسان، یعنی بینایی است. چشم‌ها برای دیدن هستند و شش عضله خارجی که کره چشم را احاطه کرده‌اند مانند نخ‌هایی عمل می‌کنند که چشم‌ها را به‌طور هماهنگ در جهت‌های مختلف حرکت می‌دهند.

چشم برای دیدن تصویرها به نور نیاز دارد. پس از ورود نور به کره چشم و تابش آن به پرده شبکیه، تصویر به‌صورت پیام‌هایی عصبی به مغز منتقل و در آنجا تفسیر می‌شود.

تفسیر معانی و مفاهیمی که چشم‌ها دائماً از تصویرهای اطراف برداشت می‌کنند، می‌تواند به ادبیاتی تبدیل شود که قرن‌هاست مخاطبان آثار هنرمندان هنرهای تجسمی با آن سروکار دارند. سازوکار پیچیده دریافت تصویرها و روند انتقال آن به مغز انسان از حوصله این کتاب خارج است، اما لازم است هنرجویان، دانشجویان و علاقه‌مندان طراحی گرافیک در این مورد اطلاعات کافی داشته باشند.

بیان تصویری فراگیرترین و مؤثرترین روش ایجاد ارتباط و انتقال پیام‌ها در طراحی گرافیک است. طراحی گرافیک برای ارسال پیام‌ها به مخاطب از دو عنصر تصویر و نوشتار بهره می‌گیرد.

با مطالعه دوره‌های تاریخی طراحی گرافیک، به راحتی می‌توان چنین جمع‌بندی کرد که زبان تصویر برای بیان آثار گرافیکی در اولویت است.

محور اصلی تمرین‌های این کتاب، قدرت تصویر برای بیان مفاهیم ساده و پیچیده است که می‌تواند دستمایه دیزاین در گرایش‌های مختلف گرافیک باشد.

اکنون به‌عنوان اولین قدم، بهتر است به نمونه‌هایی از آثار طراحی گرافیک که در آن‌ها زبان تصویر بدون کمک عناصر نوشتاری مفاهیم خود را به‌سادگی بیان می‌کنند، توجه کنیم.

فصل اول

بیان تصویر در گرافیک

- نگاهی به چند نمونه از نظریان مفاهیم

زبان و بیان تصویر در گرافیک، ابزاری است که میان صورت و مفهوم آن شباهتی عینی وجود دارد. شما هر روز با این زبان در برنامه‌های تلویزیونی، پوسترها و تابلوهای مسیر عبورتان، عکس‌های مجله‌ها و روزنامه‌ها، نقش‌های تمبر و بسیاری نشانه‌های تصویری دیگر مواجهید.

نشانه‌های تصویری بین‌المللی نیز بخشی از کدهای ارتباطات انسانی امروز را تشکیل می‌دهند. برخی از آن‌ها دقیقاً یک نشانه قراردادی یا یک نمادند؛ مثل نشانه سازمان ملل متحد. برخی نیز همان حالت نشانه تصویری را دارند، اما با این ویژگی که هرچه بیش‌تر ساده شده تا سریع‌تر درک شوند. از این نشانه‌ها در بازی‌های جهانی المپیک، فرودگاه‌ها، نمایشگاه‌ها و جلسه‌های بین‌المللی سیاسی برای راهنمایی افراد جهت دستیابی به رستوران، اورژانس، باجه‌های بلیت، پست و... استفاده می‌شود. این نشانه‌ها که می‌توانند یک زبان بین‌المللی باشند، نباید به یادگیری نیاز داشته باشند و هدف از تهیه آن‌ها، درک گیرنده پیام در همان نظر اول است.

«دکتر مارگارت مید [Margaret Mead] مردم‌شناس فرهنگی پیشنهاد می‌کند که جهان نیازمند مجموعه‌ای از نشانه‌ها و علائم به عنوان یک زبان تصویری غیرمبهم است تا بتواند از سوی مردمان ساکن کشورهای گوناگون با زبان‌های مختلف و حتی اعضای فرهنگ‌های ابتدایی به راحتی فهمیده شود. اگر چنین شود، انسان قادر به تحرک بیش‌تر در جهان خواهد بود؛ اگر چنین شود، دیگر مسافران گرسنه، وحشت‌زده و سردرگم را که به‌کندی سفر خود را ادامه می‌دهند کم‌تر می‌توان دید.» (محسنیان راد، ص ۲۰۰، ارتباط‌شناسی)

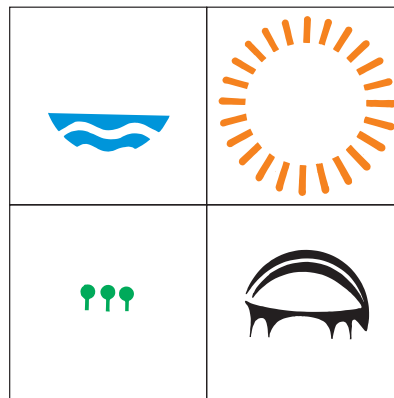
زبان و بیان عناصر تصویری در نشانه سازمان ملل متحد

- ۱- دایره‌های متحدالمرکز (مدار جغرافیایی) و نقشه جهان (قاره‌ها)؛
- ۲- شاخه‌های درخت زیتون (حمایل طرفین) که نماد صلح و دوستی است.

نشانه سازمان محیط زیست

در کتاب مجموعه نشانه‌های فرهنگی و تجاری (نشانه‌ها) مرتضی ممیز که در سال ۱۳۶۲ منتشر شد، نشانه‌ای با عنوان سازمان محیط زیست ایران آمده است. در این نشانه با استفاده از نقوش کهن ایرانی، مفاهیم تصویری آب، خورشید، درخت و موجود جاندار بیان شده‌اند. هر چند ساده‌سازی، عناصر تصویری را از طبیعت اصلی خود دور کرده است، ولی زبان و بیان تصویر در این اثر، ارکان اصلی آن را تشکیل داده است.

عناصر چهارگانه تصویری نشانه سازمان محیط زیست ایران عبارت‌اند از:
خورشید، آب، بز، درخت

لوبا لوكووا [Luba Lukova] - پوسترهایی برای تهدید صلح جهانی، تجاوز به حریم خصوصی، بحران جهانی آب
 تصویرساز و طراح گرافیک - آمریکا

الکساندر فالدین [Alexander Faldin]
 پوستر ضد سیگار - تصویرساز و طراح گرافیک - روسیه

شیگئو فوکودا [Shigeo Fukuda]
 پوستر به مناسبت پایان جنگ جهانی دوم
 تصویرساز و طراح گرافیک - ژاپن